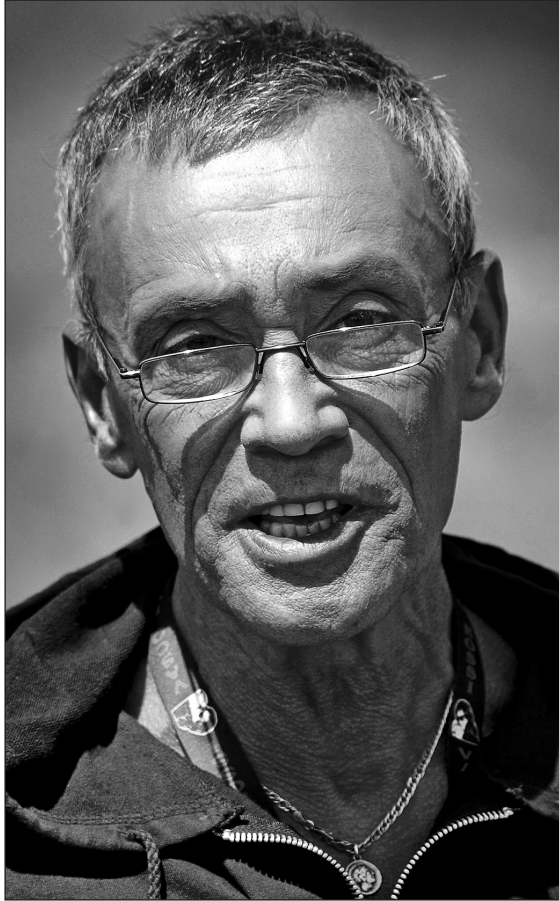

**Stat rosa pristina nomine
nomina nuda tenemus**

Андрій Олегович Добролюбський
(1949–2023)

Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

Кафедра історії України

АО:
Nomina nuda tenemus

Меморіальні читання
А. О. Добролюбського

Одеса
2024

УДК 94(100)(477); 902/904(092)(084)

М49

Видання рекомендовано Вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Протокол №17 від 27 червня 2024 р.

Редколегія:

Головний редактор О. Б. Головка

Ю. А. Добролюбська

О. П. Сєкерська

А. В. Красножон

М 49

АО: Nomina nuda tenemus. Меморіальні читання А. О. Добролюбського. Добірка наукових статей / Колектив авторів за ред. О. Б. Головка; Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2024. – Одеса: Бондаренко М. О., 2024. – 208 с. : іл.

ISBN 978-617-8327-84-2

УДК 94(100)(477); 902/904(092)(084)

Макет та дизайн обкладинки:

Д. А. Топал

ISBN 978-617-8327-84-2

© Автори текстів, 2024

© ПНПУ, 2024

Зміст

Андрій Красножон
NOMINA NUDA TENEMUS
(Ми володіємо простими іменами):
пам'яті Андрія Добролюбського
9

Фотоальбом
15

Історія та теорія археології

Євген Борінштейн
МЕНТАЛІТЕТ ОДЕСИТА: ТВОРЧА СКЛАДОВА
АНДРІЯ ДОБРОЛЮБСЬКОГО
27

Юлія Добролюбська
АРХІВНИЙ ФОНД РОДИНИ ДОБРОЛЮБСЬКИХ
32

Андрій Красножон
ПЕРСПЕКТИВИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
НА ПРИМОРСЬКОМУ БУЛЬВАРІ В ОДЕСІ
36

Валерій Левченко
ПІДГОТОВКА ТА АТЕСТАЦІЯ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ
З АРХЕОЛОГІЇ В ОДЕСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ІСТОРИКО-
АРХЕОЛОГІЧНОМУ МУЗЕЇ
(друга половина 1920-х – початок 1930-х рр.)
43

Ірина Немченко
ПОВСТАННЯ ЧИ РЕВОЛЮЦІЯ:
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АРСЕНАЛ ОЛДЖЕРНОНА СІДНЯЯ
51

Світлана Паламарчук
КУЛЬТУРНИЙ ВСЕСВІТ АНДРІЯ ДОБРОЛЮБСЬКОГО
55

Павло Тоцький
КАРДИНАЛ РІШЕЛЬЄ І ГАЛЛІКАНІСТСЬКА КОНЦЕПЦІЯ
УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВОЮ
63

**Археологія та історія доби каменю –
раннього залізного віку**

Наталія Бурдо
ДОМЕСТИКАЦІЯ КОНЯ. ДЕ, КОЛИ, ХТО І НАВИЩО?
72

Оксана Вар'ян
В ПОШУКАХ ІДЕАЛУ: ВЗІРЦЕВИЙ ГРОМАДЯНИН У КОЛЕКТИВНИХ
УЯВЛЕННЯХ АФІНЯН КЛАСИЧНОГО ПЕРІОДУ
78

Михайло Відейко
¹⁴C ДАТИ ТА АБСОЛЮТНА ХРОНОЛОГІЯ КУКУТЕНІ-ТРИПІЛЛЯ:
ЩО І ЯК НАСПРАВДІ МИ ДАТУЄМО?
85

Світлана Іванова
НАРОДЖЕННЯ КУРГАНУ: ПРО ПОЧАТОК НОВОЇ ПОХОВАЛЬНОЇ
ТРАДИЦІЇ АЗОВО-ЧОРНОМОРСЬКИХ СТЕПІВ
91

Олег Савельєв
ДО ПРОБЛЕМИ ФІНАЛЬНОГО ЕТАПУ ІСТОРІЇ ТІРИ
100

Валерій Топчий
КСЕНОФОНТ АФІНСЬКИЙ: СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ
Й ПОЧАТОК ВІЙСЬКОВОЇ КАР'ЄРИ
109

Генадій Тощев, Світлана Андрух
ДОСЛІДЖЕННЯ МАМАЙ-ГОРИ

113

Юрій Чернієнко
ДЕЯКІ РОЗДУМИ ЩОДО ПРЕІСТОРИЧНИХ ЖИТЕЛ
ЗЕМЛЯНКОВОГО ТИПУ

119

Анастасія Ягупова, Олена Секерська, Сергій Маєвський
ВИПАДКОВА ЗНАХІДКА ТЕРАКОТ
НА НІКОНІЙСЬКОМУ ГОРОДИЩІ

128

**Археологія та історія Середньовіччя
та Нового часу**

Serghei Agulnikov
THE NOGAI BURIAL MOUNDS IN SOUTHWEST BUDZAK

134

Ігор Бруяко
ГОРОДИЩЕ КАРТАЛ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАННЬОГО
НОВОГО ЧАСУ (ЗА АРХЕОЛОГІЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ)

141

Олександр Головка
КОНФЕДЕРАЦІЯ «ЧОРНИХ КЛОБУКІВ» НА ПІВДЕННОМУ КОРДОНІ
РУСІ (КІНЕЦЬ XI – ПЕРША ТРЕТИНА XIII СТ.).

147

Наталія Діанова
ЄВРЕЙСЬКИЙ ФАКТОР В ІСТОРІЇ ОДЕСИ XIX СТ.

153

Віктор Савченко
ДО ПИТАННЯ КЕЛЬТСЬКОЇ «ПРИСУТНОСТІ» В УКРАЇНІ

158

Секерська Олена
КОНІ ІЗ ПОЛОВЕЦЬКИХ ПОХОВАНЬ БІЛЯ С. ВИНОГРАДНЕ
ТОКМАЦЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

164

Олександр Смирнов, Леонід Смирнов, Денис Бондаренко
ЩЕ РАЗ ПРО КОЛЕКТИВНЕ СЕРЕДНЬОВІЧНЕ ПОХОВАННЯ
НА О. БЕРЕЗАНЬ

169

Вадим Чепіженко
ТРАГІЧНА ІСТОРІЯ ЕЛІС НОРФОЛКСЬКОЇ,
АБО ЯК БЕЗКАРНО ВБИТИ ОНУКУ КОРОЛЯ?

174

Додаток

Хронологічний покажчик друкованих праць
доктора історичних наук,
професора Андрія Олеговича Добролюбського
Укладач – Ю. А. Добролюбська

183

2. Шмидт А. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами генерального штаба. Херсонская губерния. Санкт-Петербург: Военная типография, 1863. Ч. 2. 874 с.
3. ПСЗРИ-І. Т. XXVIII. №21 177.
4. Скальковский А. Первое тридцатилетие истории города Одессы. 1793-1823. Одесса: в Гор. Тип., 1837. 296 с.
5. Котлер И. Очерки по истории евреев. Одесса–Иерусалим, 1996. 204 с.
6. ДАОО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 54.
7. ДАОО. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 5.
8. ДАОО. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 2815.
9. Первая всеобщая перепись населения Российской Империи 1897 г. Т. 47: Город Одесса / Под редакцией Н. А. Тройницкого. Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел. Санкт-Петербург, 1904. 196 с.
10. Діанова Н. М. Формування етно-конфесійної структури населення міст Південної України (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). Одеса: Астропринт, 2010. 176 с.
11. ДАОО. Ф. 4. Оп. 5. Спр. 10.
12. ДАОО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 30.
13. Полищук М. Евреи Одессы и Новороссии (Социально-политическая история евреев Одессы и других городов Новороссии (1881-1904). Москва: Мосты культуры, 2002. 446 с.
14. ДАОО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 50.
15. ДАОО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 60.
16. ДАОО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 54.

ДО ПИТАННЯ КЕЛЬТСЬКОЇ «ПРИСУТНОСТІ» В УКРАЇНІ

Віктор Савченко

доктор історичних наук,
професор кафедри історії України
ДЗ «Південноукраїнський
національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
м. Одеса

Анотація. *Стаття присвячена аналізу стану кельтських досліджень в Україні. Вказується, що кельтська цивілізація мала вплив, не тільки на терени українських Карпат, а й на регіон басейну Дніпра. Зарубинецька та постзарубинецькі культури треба розглядати частинами так званої «кельтської вуалі» (провінційної латенської культури). На початку нової*

ери етнос Центральної України формувався з включенням кельтських етнічних елементів.

Ключові слова: кельти, латенська культура, зарубинецька культура, черняхівська культура, етногенез.

Abstract. *The article is devoted to the analysis of the state of Celtic research in Ukraine. It is indicated that the Celtic civilization had an influence not only on the territory of the Ukrainian Carpathians, but also on the region of the Dnieper basin. Zarubinetes and post-Zarubinetes cultures should be considered as parts of the so-called "Celtic veil" (provincial La Tène culture). At the beginning of the new era, the ethnos of Central Ukraine was formed with the inclusion of Celtic ethnic elements.*

Key words: Celts, La Tène culture, Zarubinetes culture, ethnogenesis.

У далекому 1993 році на Обласній науковій конференції я виступив з доповіддю «Кельти у етногенезі українського народу» (Матеріали обл. наук. конференції. Одеса. 1993. С. 32-33). Це була моя перша публікація з «давньої історії». До цього виступу мене підштовхнула плідна розмова з професором Андрієм Добролюбським, якому я розповів про свою «студентську археологічну мрію – відкрити кельтську цивілізацію в Україні». Тоді Андрій Олегович сказав мені, що треба відстоювати власні думки, навіть коли вони когось не влаштовують та вважаються «дивакуватими». Кельтська тема була мені цікава, ще з 1985 р., коли я вчився на першому курсі Одеського державного університету імені І. І. Мечникова, але тоді, професор П. Й. Каришковський, прочитавши мій «опус» про кельтський вплив в Україні, запевнив мене, що не варто займатися подібними розвідками, що є офіційна археологія, яка заперечує «різні маргінальні гіпотези». Так я, не ставши археологом, згодом попав до виру буремної історії початку ХХ століття. У 1985 році я ще не усвідомлював, що «археологію» та «давню історію» владні структури використовують як звичайні ідеологічні інструменти. На той час в СРСР ще панувала так звана «рибаковщина» та «сталінська» археологія, що трималися на суто автохтонних позиціях та догмі про слов'янську приналежність культур залізного віку в ареалі північної та західної України. Я засумнівався у «святая святых» радянської археології – у догмі єдиної слов'янської колиски, якою певні археологи намагалися представити «зарубинецьку культуру», зауваживши, що вона не має відношення до слов'ян, яких в цей час (на межі старої та нової ери) і не могло бути. Але, в радянські часи до «слов'янських» археологічних культур зараховували пшеворську, зарубинецьку, поенешти-лукашівську, черняхівську, київську культури...

Але повернемося до кельтського світу на схід від Карпат. Про «кельтську складову» в етнічному світі цих теренів писали: Ф. Браун, «перший дослідник кельтизмів у слов'янських мовах» А. Шахматов, перший український кельтолог С. Шелухін [1]. Значна частина давніх та модерних вчених дотримувалася думки, що носіями кельтської латенської археологічної культури на Сході Європи були бастарни (бастарнов рахували, як кельтами, так і германцями, фракійцями, сарматами...). Скоріш за все це був поліетнічний племінний союз, в якому кельти-сармати-германці утворили сталу спільноту на основі досягнень латенської культури. В останньому сторіччі до нашої ери Посидоній писав про народ «кельтоскіфів» (скоріш за все вже кельто-сарматів), що мешкав на північ від Чорного моря, а в перші роки нової ери про «кельтоскіфів» згадував Страбон.

Обережні припущення про «західну», латенізовану, складову зарубинецької культури та культури поенешти-лукашівка, стали чути з вуст радянських археологів вже під час «хрущовської відлиги». Так, Ю. Кухаренко мимоволі став провідним «кельтологом», вказуючи на те, що на Закарпатті існували латенські промислові центри, а окремі латенські (кельтські) археологічні знахідки зустрічаються майже на всій території України (в тому числі і на Лівобережній Україні). Більш того, кидаючи виклик «сталінській» археології, він вказав, що розкопки зарубинецької культури приносять латенський інвентар, а сама ця культура: «генетично не пов'язана ні з однією з культур попереднього часу» [2].

Згодом, під впливом нових археологічних знахідок, не тільки археологам але й історикам прийшлося визнати, що на Закарпатті та Прикарпатті існує безліч кельтських археологічних пам'яток, що зарубинецька культура мала «сталі контакти» з «латенським світом» [3]. Так, історик Г. Казакевич твердить про сталий «кельтський елемент на Закарпатті» [4], а молдавські археологи про те, що «у всіх металевих предметах» культури поенешти-лукашівка присутні кельтські запозичення [5]. Польський археолог З. Возняк, вважаючи пшеворську – зарубинецьку – поенешти-лукашівську культури «провінційно латенськими», стверджував, що вся Правобічна Україна є «зоною безпосереднього впливу кельтів» [6]. О. Мачинський пішов далі, вказавши на те, що: «на середньому Дніпрі кельтський вплив відчувався сильніше» ніж в інших районах на Схід від Карпат [7,6-7]. Дійсно, археологів, вже тоді, вражала скупченість латенських пам'яток на теренах Середнього Подніпров'я (металеві прикраси та культові предмети с. Пекарі, біля Канева, латенські мечі на р. Сейм).

Археолог В. Даниленко, на критикуючи «слов'янську основу» культури Київського типу (II–V ст. н. е), вказував на те, що прикраси та посуд цієї

культури «виходять» з латенських форм [8]. М. Щукін, як і його польський колега З. Возняк, схилився до того, що кельти прийшли в Україну з теренів Південної Польщі, вказуючи, що зарубинецька культура на початку нашої ери була розгромлена сарматами, а залишки «зарубинецького» населення відійшли на Десну утворивши «постзарубинецькі» культури, в яких прослідковується певний «кельтський ренесанс»[9].

Сьогодні, деякі вчені, використовуючи «старі шаблони», ще вважають носіїв зарубинецької та черняхівської культур прямими предками слов'ян. Прикро, що у окремих історичних виданнях та шкільних підручниках ще відтворюються «археологічні» думки «великого історика Сталіна». В той же час значна частина істориків та археологів впевнена, що «колишні слов'янські» культури мають інше походження. У 1997 р. вийшла книга В. Еременка [10], в якій доведено, що зарубинецька археологічна культура та її похідні є культурами «кельтської вуалі», що вони мають відношення до великого «кельтського світу» (поховальні обряд, фібули, посуд, знаряддя праці, витвори мистецтва). В той же час український археолог С. Пачкова, вважаючи зарубинецьку культуру культурою «латенського кола», що знаходилася «під впливом цивілізації кельтів» [11], зауважує, що існує інша точка зору: «за етнічними ознаками населення зарубинецької культури, як вважають деякі вчені, належало до предків слов'ян» [12].

Розглядаючи питання етногенезу Центральної України залізної доби, треба звернутися до матеріалів гідронімії теренів, на яких фіксувалися зарубинецька археологічна культура. У 1980–90-ті рр. радянські лінгвісти стали обережно торкатися теми кельтської присутності на Сході Європи, хоча вже тоді були виявлені десятки кельтських лексичних основ назв селищ та річок в Україні. Так О. Трубачев вказав на можливість кельтського походження гідронімів Центральної України (Отавін, Тиня та ін.) [13]. Найбільш радикально до цього питання підійшов професор Київського національного університету ім. Тараса Шевченка К. Тищенко, який дав назву великому розділу своєї монографії – («Кельтська мовна історія прадавньої України», С. 137–299) [14]. В цьому розділі він наводить сотні назв річок та населених пунктів України, що мають кельтське коріння, що вказує на етнічну присутність кельтського етносу від Тиси до Десни (сама р. Десна походить від кельт. «des» – правий, можливо й слово «десниця», що зустрічається в давньоруській літературі, те ж кельтського походження, р. Десна на Півдні Польщі). К. Тищенко вказує на кельтське «коріння» річки Радоробель (Житомирська обл.), з кельт. «rhaedrawl» поріг, валлійськ. «водоспад». До кельтських гідронімів в Центральній та Східній Україні можна віднести назви річок Арава (з кельт. «arvo» – «бистра»), Блешна (з кельт. «ble» – «слабий»), Дуброва (з кельт «dubra» – «вода»), Іпуть, Сейм,

Алм, Турья, Сеща, Угра... Дослідники вказують на велику кількість кельтських гідронімів в басейнах рік Прип'ять та Десна [15].

Кельтська етимологія стала лексичною основою для назв селищ та міст України: Корсунь (з кельт. валій. «corsen» – «очерет», Кобрін (з кельт. «Cobrunus»), Требоволь (з кельт. валій. «treb» – «хата», Малін – («mael» – «князь, господар», Кроми («krom» – «коло»)... Можливо кельтські коріння мають міста Тульча, Конотоп, Ніжин, Галич, літописний Самбр (фортеця на південь від Києва)... Мене завжди цікавила проблема походження назви столиці України. Етимологічний словник української мови подає українське слово «куява» – «віддалене житло; малознайома країна»; словник Б. Гринченка теж слово трактує як «віддалена частина». «Куювія» – за арабськими авторами один з трьох центрів ранніх слов'ян. В той же час з кельт. «cwyład» означає «окраїна», подібний топонім фіксується в Ірландії. Топонім «Кіевець» є в Стрийськ. р-н, Львів. обл. та на Півдні Польщі. На Сході Польщі фіксувався етнонім та топонім «куявяне» (kujawianie) – плем'я, що жило між середнім пліном річки Вісли і верхнім пліном р. Нотець, «Куюва» (kujaw) – регіон Польщі. Археологи фіксують перебування кельтів (латенська культура) «на Куювах» на р. Варта [16]. Можливо ця назва пов'язана з фіксацією кордонів («окраїн») кельтського світу. Кажучи про долю постзарубинецьких культур (Київської археологічної культури) треба зауважити, що останні старожитності цієї культури пов'язані з басейном р. Десна. Саме там фіксуються літописні «северяне», «севрюки»... інколи це плем'я називають «Севр» (українська річка Сіверський Донець). Походження цього етноніма досі визиває суперечки. Прямі аналогії «севр» – місто Севр на галльських теренах Франції, річка Северн в кельтській Британії, кельтське плем'я, що фіксувалося на Дунаї. Можливо саме з Дунаю севри – северяни переселилися на Десну (згадаємо літописне переселення слов'ян саме з Дуная). Северяни сформувалися на Лівому березі Дніпра саме після розпаду союзу племен «Анти», назву якого те ж можна розглядати з допомогою кельтської лексики («andes» – кельтський етнонім, а також прикметник, що позначає крайній, прикордонний стан).

Підводячи межу під історичними спорами з приводу етнічного походження населення зарубинецької та інших археологічних культур, варто зазначити, що історико-антропологічне явище «кельтоманії» (притаманно західно-європейським історикам XIX ст.) з часом замінювалося протилежними поглядами «кельтоскептиків», «пошуки кельтської старовини» або заперечення значення кельтської цивілізації так чи інакше торкнулися спеціалістів з залізної доби у XX столітті. Але, вже сьогодні зрозуміло, що

кельти були складовою частиною племінних союзів, що залюднювали терени від Карпат до басейну Десни на початку нашої ери. В етнічних процесах (етногенезі), що відбувалися в Центральній Україні були задіяні також готські племена та предки слов'яно-балтської етнічної єдності, що тиснули на регіон з північного заходу, а також сарматські племена, що вторглися у лісостеп Центральної України на початку нової ери. Черняхівська археологічна культура стала результатом цих союзів, конфліктів та підкорень, об'єднав досягнення латенської культури з готсько-сарматськими зразками. Впевнений, що і у XXI столітті нас чекають нові знахідки і нові гіпотези, що відкриють кельтську «вуаль» історії України.

Список використаних джерел

1. Браун Ф. Разыскания в области гото-славянских отношений. Сб. отделения русского языка и словесности. Сборник ОРЯСАН, т. XIV, №12. СПб., 1899. С. 267–268; Шахматов А. К вопросу о финско-кельтских и финско-славянских отношениях. Известия ИАН. 1911. сер. VI. С. 770–724; Шахматов А. К вопросу о славяно-кельтских отношениях. Казань, 1912. 54 с.; Шелухин С. Звідкіля походить Русь: теорія кельтського походження Київської Русі. Прага: Слов'янський відділ, 1929. 130 с.
2. Кухаренко Ю. В. Распространение латенских вещей на территории Восточной Европы. Советская археология. 1959. №1. С. 31–43; Кухаренко Ю. В. К вопросу о происхождении зарубенецкой культуры. Советская археология. 1960. №1. С. 289–300.
3. Мачинский Д. К вопросу о происхождении зарубенецкой культуры. Краткие сообщения института археологии. 1966. №107. С. 3–8; Мачинский Д. О культуре среднего Поднипровья на рубеже скифского и сарматского периодов. Краткие сообщения института археологии. 1973. №133. С. 3–9; Мачинский Д. Кельты на землях к востоку от Карпат. Кельты и кельтские языки. Москва, 1974. С. 31–41; Мачинский Д. К вопросу о территории обитания славян. Археологический сборник Государственного Эрмитажа. 1976. Вып. 17. С. 82–100; Бидзиля В. Латенские традиции в Черняховской культуре. Краткие сообщения института археологии. 1970. №121. С. 118–20; Шукин М. Б. Черняховская культура и явление кельтского ренессанса. Краткие сообщения института археологии. 1973. Вып. 133. С. 17–23; Каспарова К. Роль Юго-Западных связей в процессе формирования зарубинецкой культуры // Советская археология. 1981. №2. С. 57–79.
4. Казакевич Г. Кельти на землях України. Историчний журнал. 2006. №4. С. 22–31.
5. Лапушнян В. Л., Никулицэ И. Т., Романовская М. А. Памятники раннего железного века. Археологическая карта Молдавии. 1974. №4. С. 24–36.
6. Wozniak Z. Celtowie w Polsce. Kraków. 1968. 30 s.; Woźniak Z. Osadnictwo celtyckie w Polsce. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1970. 353 s.
7. Мачинский Д. К вопросу о происхождении зарубенецкой культуры. Краткие сообщения института археологии. 1966. №107. С. 3–8.

8. Даниленко В. М. Пізньозарубинецькі пам'ятки київського типу. Археологія. 1976. №19. С. 65–92.
9. Шукин М. К предистории Черняховской культуры. Археологический сборник Государственного Эрмитажа. 1979. Вып. 20. С. 66–89; Шукин М., Еременко В. К проблеме кимвров, тевтонов и кельтоскифов: три загадки. АСГЭ. 1999. Вып. 34. С. 134–160.
10. Еременко В. «Кельтская вуаль» и зарубинецкая культура. Санкт-Петербург: Изд. СПб. ун-та, 1997. 232 с.
11. Пачкова С. П. Зарубинецкая культура и латенизированные культуры Европы. Київ: ІА НАНУ, 2006. 327 с.
12. Пачкова С. Зарубинецька культура. Енциклопедія історії України: Т. 3. Київ: Наукова думка, 2005. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Zarubynetska_kultura
13. Трубачев О. Этногенез и культура древнейших славян. Лингвистические исследования. Москва: Наука, 1991. 271 с.
14. Тищенко К. Етномова історія прадавньої України. Київ: Аквілон Плюс, 2008. 479 с.
15. Топоров В. Н., Трубачев О. Н. Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья. Москва: изд. АН СССР. 1962. 271 с.
16. Piaskowski J. Studia na lokalszacja starozytnych kotynow. Acta Archaeologica Carpatica. 1961. №3. P. 45–58.
17. Никонов В. А. Введение в топонимику. Москва: Наука, 1965. 177 с.

КОНІ ІЗ ПОЛОВЕЦЬКИХ ПОХОВАНЬ БІЛЯ с. ВИНОГРАДНЕ ТОКМАЦЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Олена Сєкерська

кандидат історичних наук, доцент,
завідувачка кафедри історії України
ДЗ «Південноукраїнський
національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
м. Одеса

Анотація. Вивчення археозоологічних матеріалів з поховань середньовічних кочовиків дозволяє отримати дані щодо морфології тварин, що використовувалися у поховально-поминальній обрядовості та зробити деякі висновки щодо особливостей цієї обрядовості. В публікації розглянуті рештки тварин, що походять з трьох половецьких поховань, знайдених біля с. Виноградне Токмацького району Запорізької області.

Ключові слова: Україна, Запорізька область, половеці, поховання, археозоологія.

Наукове видання

**АО:
Nomina nuda tenemus**

Меморіальні читання
А. О. Добролюбського

Українською та англійською мовами

Підписано до друку 27.06.2024 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Alegreya
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 12,1. Наклад 100 прим.
Зам. № 1706/1

Надруковано з готового оригінал-макета у друкарні «Апрель»
ФОП Бондаренко М. О.
65045, м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
Тел.: +38 (048) 703 11 86
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014